

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Мира Николаева Маркова, преподавател в катедра
„Етнология” при Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

на дисертационен труд

на тема: ”Жената в българското семейство (средата на 40- те –
края на 80-те години на ХХ век)”

автор: Ина Веселинова Пачаманова

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”, научна
специалност, шифър 05. 03. 14 Етнография (Етнология на съвременността)

В развитието на двадесетото столетие проблемът за еманципацията на жената, за нейното място и роли в обществото е един от най- динамичните и многопластови проблеми, с дълга история и много нюанси. Представената за защита дисертация на Ина Пачаманова е безспорно актуална, защото поставя този проблем върху „канавата” на българската културна матрица в един сложен и (в много отношения) спорен, за българското общество, период – средата на 40- те – края на 80 – те години на ХХ век.

Дисертацията е структурирана в увод, три глави и заключение, с общ обем 219 страници като всяка от главите следва типизирана вътрешна организация, а именно: I. обществото, II. жената в обществото, III. семейството, IV. жената в семейството . Отделно е разработено приложение с общ обем 238 страници, включващо нормативните документи, касаещи мястото на жената в семейството и обществото в разглеждания период; обща характеристика на с. Люти брод (Врачанско), списък на респондентите и представяне на самите интервюта, проведени от автора в хода на теренно-етнографското проучване. Тук веднага искам да посоча едно от постиженията на дисертацията, а именно нейното проблемно разработване. Съществува органична връзка между отделните глави, които взаимно се допълват, за да изградят цялостен продукт, подчинен на основната тема за жената в българското семейство от средата на 40 –те години до края на 80- те години на ХХ век.

Основната цел, която си поставя Ина Пачаманова, е чрез настоящата дисертация да се проучи влиянието на социалистическата идеология и реализираната в България държавна политика върху позициите и ролите на жената в българското селско семейство от втората половина на ХХ век. Моето мнение е, че целта е изпълнена, а дисертацията представлява един нов поглед върху позициите и ролите на българската жена в семейството и обществото от периода на социалистическото управление у нас.

В уводната част на труда са проследени основните научни разработки по поставената проблематика като на техния фон е позиционирана и настоящата работа. Дисертантката балансирано акцентира върху определени изследвания, които съответстват на основната цел на нейната работа. Показано е отлично познаване на литературата по проблема, както и на основните школи и направления в това поле на етнологичните изследвания. Уточнени са хронологичните граници и е обоснован изборът на обекта на изследването. При определяне на конкретните задачи, чието решаване ще доведе до постигане на основната цел, ми се струва, че дисертантката прави излишна презастрahовка като акцентира повече върху това, което не е цел на нейната работа. Това е ненужно (конкретните цели и задачи са ясно заявени) и утежнява иначе добре структурирания увод.

При разработването на основното съдържание на дисертацията е използван интердисциплинарният подход. В първа и втора глава преобладава историческият подход, съчетан със структурен и съпоставителен анализ, а в трета глава са използвани типично етнологичните методи на автобиографичното и полусруктурирано интервю, с елементи на анкетиране, а на места и с прилагане на методика от типа на т. нар. „включено наблюдение”. В трета глава е използван и метода на рефлексивната антропология, даващ възможност обектът на изследване да се анализира през призмата на личните преживявания на автора. Успешното прилагане на този метод е безспорно постижение за Ина Пачаманова, което придава на нейната дисертация особено ангажирано, „живо” звучене. Прилагането на всички тези методи говори за отличната теоретична подготовка, притежавана от дисертантката.

Първа глава ”Жената в българското семейство до средата на ХХ век” проследява основните роли и функции на жената в българското общество и семейство в периода на функциониране на т. нар традиционна култура.

Набляга се на особеностите и специфичните характеристики през основните хронологични периоди – Възраждането, първите десетилетия след Освобождението, началния период на установяването на индустриалната култура и времето до средата на XX век, когато традиционната култура съществува все още в нейния относителен „чист” вид. Дисертантката разглежда тази глава като необходимата база, върху която да се коментират промените, през които минават позициите на жената в българското общество и семейство при прехода към съвременните му форми и да бъде възможен един по-пълнен анализ на последвалите промени след 1944 година. При излагане ролята и позициите на жената в традиционното семейство добре би било да се позове на повече конкретен етноложки материал, който би предпазил дисертантката от известно абсолютизиране на второстепенната роля на жената в традиционното общество.

Втора глава „Държавната политика за жената и семейството в периода на социалистическото управление в България” поставя в центъра на изложението анализа на нормативните документи, които касаят позицията и ролята на жената в семейството и обществото. Дисертантката посочва и анализира в подробности тези документи, като извлича от тях максималната информация, отговаряща на зададената тема на дисертацията. Безспорни са приносите на настоящата дисертация в тази посока, като те се допълват и от материала в приложение № 5. Промените, касаещи положението на жената в българското семейство не са разгледани изолирано, а са поставени в контекста на цялостното развитие на българското общество от периода. Накратко са проследени основните идеологически параметри на новата политическа власт и последвалите от тях държавнически, стопански и обществени промени. На този фон са представени и конкретните мерки за промяна положението на жената, в съзвучие с изискванията на политическата конюнктура. Те са успешно систематизирани, анализирани и периодизирани.

Трета глава ”Жената в българското семейство (в периода средата на 40-те – края на 80-те години на XX век). Анализ на информация от с. Люти брод (общ. Мездра, обл. Враца)” е базирана на конкретен, лично събран от автора, теренен материал. Тази глава е приносна с това, че въвежда в обръщение нова етноложка информация. Освен това успешно е приложено изследване на една микро-култура, което е особено актуално в нашата съвременност. Избраното

село е типичен случай, отразяващ общите промени в развитието на една локална общност и конкретно в позицията на жената, продиктувани от цялостните общественно- политически промени, наблюдавани в България в периода средата на 40- те – края на 80-те години на ХХ век. В този смисъл изборът на с. Люти брод е удачен, за да могат изводите, до които е достигнала Ина Пачаманова да имат обобщаващ характер. Плюс на работата е осмисляне, чрез конкретен емпиричен материал, на държавната политика за социално и демографско планиране и моделиране. Чрез живота на конкретни хора са показани промените в позициите на жената в обществото (образование, трудова заетост, обществена активност, дори себевъзприемане на жените) и в семейството (брачна възраст, брачен избор, предбрачно общуване, отношения между съпрузите и др.). Тази глава е естествено продължение чрез емпиричния материал на анализа на нормативните актове, направен в предходната глава.

Като цяло предложената за защита работа е новаторска в структурното съпоставяне на взаимовръзката между традиция – модернизация- идеология – нормативна рамка, пречупени през позицията, ролите и функцията на жената в семейството и обществото в България в периода на социализма. Промените в тези параметри до голяма степен отразяват общото ниво в развитието на обществото, а в дългосрочен аспект се проявяват чрез промените в семейството и обществото, случващи се вече в периода на пост- социализма.

Отчитайки безспорните достойнства на дисертацията „Жената в българското семейство (средата на 40- те – края на 80-те години на ХХ век)”, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на научното жури да присъди на Ина Пачаманова образователната и научна степен „доктор”.

София, 25. 01. 2013

доц. д-р Мира Маркова